

IBBY NOVICE

PRAZNOVANJE LETOŠNJEGA 2. APRILA IN KANDIDATURE ZA NAJVIŠJA MEDNARODNA PRIZNANJA

KANDIDATURE ZA ČASTNO LISTO IBBY 2006

Slovenska sekcija IBBY je prispevala pomemben delež k letošnjem praznovanju 2. aprila, ki ga je IBBY v šestdesetih razglasil za Mednarodni dan knjig za otroke. Tako je Sekcija kot soorganizator finančno podprla večerno prireditev v Društvu slovenskih pisateljev, ki jo je že tradicionalno organizirala revija *Otrok in knjiga*. Nadalje je kot eden od organizatorjev ob dvestoletnici Anderse-novega rojstva s svojimi mednarodnimi zvezami pomagala vsebinsko okrepiti mednarodni simpozij **Andersen danes**, ki je potekal 6. 4. v Cankarjevem domu, pa tudi razstavo **Andersen pri nas**, ki so jo pripravili delavci Centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo pri Pionirski knjižnici in je bila na ogled od 2. aprila. Nenazadnje je skupaj z ambasado Kraljevine Danske konec marca pripravila tiskovno konferenco in tradicionalno sodelovala pri praznovanju 2. aprila v Pionirski knjižnici.

V okviru praznovanja v Pionirski knjižnici je Sekcija razglasila **slovenske kandidate za najvišja mednarodna priznanja v letu 2005 in 2006 na področju ustvarjalnosti za mlade**; za kandidature teh ustvarjalcev se je Sekcija v oktobru 2004 zavezala s sklepi svojega izvršne-

ga odbora, in sicer s sledečimi kratkimi utemeljitvami:

Kategorija pisatelj: DESA MUCK

Pisateljica Desa Muck je v devetdesetih začela graditi enega trenutno najkvalitetnejših opusov mladinskih del v slovenskem prostoru, o čemer pričajo tudi nagrade, ki jih je dobila, npr. *večernica* in *moja najljubša knjiga*. Posebej s serijo *Anica* se je mdr. ob pomoči Sekcije, ki ji je omogočila promocijski obisk v Berlinu in na Dunaju, že začela uveljavljati tudi v mednarodnem prostoru. Med temi uspešnimi obiski in s svojo dejavnostjo v medijih je nadalje pokazala veliko pripravljenost za promocijo svoje in nacionalne ustvarjalnosti.

Kategorija ilustrator: MOJCA OSOJNIK

Mojca Osojnik spada v generacijo najmlajših avtorjev za mlade, ki so se s svojimi številnimi razstavami že uveljavili kot perspektivni slikarji, poleg tega pa so svoje delo močno usmerili v ustvarjalnost za mlade; Mojca Osojnik je tudi na tem področju že požela velik uspeh in je bila za svoje slikanico *Hiša, ki bi rada imela sonce* nagrajena z Levstikovo nagrado. Iz njene produkcije v zadnjem času izstopa predvsem delo *Polž Vladimir gre na štop*, za katerega jo Sekcija tudi kandidira;

s svojim svetovljanstvom in številnimi nastopi v tujini Osojnikova izraža jasno željo po uveljavitvi v mednarodnem prostoru.

Kategorija prevajalec: VASJA CERAR
Vasja Cerar ima kot prevajalec za sabo vrsto vrhunskih prevodov za mlade (mdr. knjige o *Adrianu Krtu*), mednje pa nedvomno spada tudi prevod Haddonovega odmevnega dela *Skrivnostni primer*, za katerega ga Sekcija kandidira. Cerar se je nadalje prek svojega uredniškega dela uveljavil kot vodilni mentor mlajše, a tudi po njegovih zaslugah uveljavljene generacije prevajalcev mladinske literature, poleg tega pa je s svojim udejstvovanjem v Društvu slovenskih književnih prevajalcev in v Mednarodnem izvršnem odboru IBBY pokazal izjemno pripravljenost za promocijo nacionalne ustvarjalnosti v mednarodnem okviru.

KANDIDATKA ZA NAGRADO ALMA (Astrid Lindgren Memorial Award – Spominska nagrada Astrid Lindgren) 2006 IN ANDERSENOVO NAGRADO 2006 JE LILA PRAP

Slovenska sekcija IBBY je za obe nagradi kandidirala Lilijano Praprotnik Zupančič oziroma LILO PRAP. V opusu kandidatke za ti dve najpomembnejši mednarodni nagradi na področju ustvarjanja za mlade je jasno čutiti širino najrazličnejših strok, v katerih se je izučila: presenetljivo, arhitekturno zastavljeno zgradbo njenih avtorskih slikanic, nevsiljiv, a vendarle vzgojen odnos domiselnega pedagoga in izvrstno poznavanje možnosti grafičnega oblikovanja. Pri vsem tem je nadalje venomer unikatno igriva, domiselno duhovita in izraža odprtost duha, ki je blizu tako mladinski publiki kot stroki. Zato ni čudno, da je v nekaj letih svojega udejstvovanja na področju mladinske književnosti prejela že skoraj vse vidnejše

nagrade na Slovenskem (priznanje Hinka Smrekarja za ilustracijo, bila je finalist večernice, prejela je Levstikovo nagrado, nagrado najlepše knjige na Slovenskem knjižnem sejmu,) kot tudi v tujini (častna lista IBBY, priznanje knjiga meseca nemške Akademije za otroško in mladinsko književnost, priznanje knjiga jeseni nemškega Radia Bremen, nagrada Prix Gayant, priznanje Coup de Coeur, itd.) O njenih delih so nadalje veliko pisali v tujih medijih, tako v vzhodni kot zahodni Evropi in na drugih kontinentih, izjemno opazna pa je bila tudi na baselskem kongresu IBBY (2002). Z vsem tem ne izpričuje le kvalitet, pripravljenosti in želje po mednarodni uveljavitvi na najvišjem nivoju, temveč tudi osebnostne lastnosti, ki so za takšno uveljavitev potrebne.

Sekcija je v prvi polovici letošnjega leta pripravila tudi vso potrebno **dokumentacijo za candidature**. Pri tem je za Andersenovo nagrado in nagrado ALMA povabila k sodelovanju Marušo Avguštin in dr. Vaneso Matajc, saj pravilnika kandidatur zahtevata strokovno utemeljitev oziroma t. i. »appreciative essays«. Navajamo obe utemeljitvi:

Maruša Avguštin: IZJEMNOST ILUSTRACIJ LILE PRAP

Lila Prap prinaša v svet avtorskih slikanic veliko novosti in izvirnosti. Avtorica ob polnem obvladanju slikarske tehnike ustvarjalno povezuje elemente abstraktne likovne umetnosti, pop arta in primitivne umetnosti v celostne stvaritve podob in besed in na ta način ustvarja otrokom in odraslim dojemljiv svet lahko berljivih, z oblikovno in pripovedno svežino napolnjenih del. V enotna ali razdeljena, gladka ali strukturirana in kolorirana barvna polja vnaša umetnica v barvno poudarjene in v črne obrise zajete živali, otroke, cvetje in ostale predmete ter jih domiselno oživlja s pripovedjo. V slikanicah Lile Prap ni nič slučajnega, ker kot arhitektka in oblikovalka pozna in upošteva pri de-

lu vse njihove elemente: format knjige, barve papirja, obliko in velikost črk in mesto besed v knjigi ter seveda število in velikost ilustracij in njihovo pravšnjo razmestitev po dani ploskvi, da s tem poveča ritmično razgibanost prizorov. Zdi se, da na danem prizorišču upodobljeni liki organsko rastejo iz ozadij. Njihove črne obrisne linije oblikovalka mehča s potezami čopiča, občutek organske rasti pa povečuje z napetostjo zaobljenih form, kar dosega z barvnim niansiranjem in rahlim strukturiranjem njihove površine. Zaradi domiselnega, slikovitega menjavanja barvnih ozadij na posameznih straneh knjig bi slikanice Lile Prap učinkovale barvno enako uglašeno tudi v vlogi razgrnjenih preprog ali stenskih slik. Skrbno avtoričino načrtovanje slikanice spremlja spontana in razigrana likovna igra, ki podpira pripoved in žlahtni likovni izraz podob.

Lila Prap sodi med tiste ustvarjalce avtorskih slikanic, ki se ne izogibajo poučenosti. Umetničina kompleksna likovna in literarna nadarjenost, oplemenitena s humorjem, v katerem se skriva dobro srčnost in človeška širina, ji omogoča, da posreduje otrokom različna znanja, izkušnje in modrosti na spontan, igriv in hudomušen način, poln vsakršnih domislic.

V slovenskem prostoru Lila Prap nima vzornikov, njena izvirnost je odmevna tudi v širši svetovni produkciji slikanic. Ilustracije Lile Prap se zazdijo včasih, kot smo na kratko že omenili, blizu umetnosti primitivnih ljudstev ali pa po drugi strani začutimo ob njih odmeve abstraktne umetnosti kakega Pieta Mondriana (npr. *Živalske uspavanke*) ali pop arta Andyja Warhola (npr. *Male živali* ali *Živalska abeceda*). S povezovanjem prvinske likovne govorice z abstrakcijo in modernim oblikovanjem sodi avtorica med postmoderne likovne ustvarjalce in v tem stilu prepričljivo nagovarja tako otroke kot odrasle. Njene avtorske sli-

kanice so primeri vrhunskih besedno-likovnih oz. likovno-besednih monolitov. Verjetno je Lila Prap tisto človeško bitje, ki mu je uspelo ohraniti ne le spomin na svoje srečno otroštvo, temveč tudi otroka v sebi, kar ji omogoča, da z ustvarjalno domišljijo nagovarja ljubitelje slikanic širom po svetu. Po sposobnosti na igriv in zabaven način vzgajati že prav majhne otroke, je Lila Prap sorodna velikemu mojstru slikanic Ericu Carleju, ob tem da je njen likovni izraz povsem avtorski. Lila Prap je tudi na širši ilustratorski sceni uveljavljeno ime, kar dokazuje navzočnost njenih ilustracij na mednarodnih ilustratorskih razstavah, tiskanje njenih slikanic pri različnih založbah po svetu in laskave domače in tuje nagrade. Leta 2005 je avtorica prejela nagrado za izvirno slovensko slikanico za *Mednarodni živalski slovar*.

Če si posebej ogledamo dve avtorski slikanici Lile Prap: *Živalske uspavanke* (Mladinska knjiga, 2000) in *Mednarodni živalski slovar* (Mladinska knjiga, Žlabudron, 20004) vidimo, da pri *Živalskih uspavankah* v okviru dvostranskih ilustracij ena stran vsebuje kratke pesmice, ki jih spremljajo pravokotna in kvadratna in s črtami prepredena polja, medtem ko je drugo, podobno abstraktno oblikovano stran avtorica zapolnila s preprosto in mehko oblikovanimi, realistično obarvanimi in črno obrobljenimi liki živali.

V drugi slikanici – *Živalski slovar* – abstraktne igre kvadratov in pravokotnikov ni več, na dvostranskih ilustracijah pa srečamo živali skupaj z njihovimi imeni, napisanimi v petdesetih svetovnih jezikih in s ponazoritvijo njihove živalske govorice, kakršno poznajo različni narodi. Zahteven projekt izobraževalne slikanice je Lila Prap rešila mojstrsko: z upodobitvami živali se je približala že prav majhnim otrokom, s spremljajočim besedilom pa jih je spodbudila k iskanju pomoči odraslega. Tako slikanica nepri- siljeno vabi k skupnemu branju otrok

in odraslih in k skupnemu odkrivanju likovnih in besednih vsebin, kar je za čustveno, intelektualno in socialno zorenje mladega bralca zelo pomembno. Maria Nikolajeva, ugledna raziskovalka mladinske književnosti, poudarja, da so prav slikanice namenjene skupnemu branju dveh ali več generacij in da najboljše med njimi s tekstovnimi ter likovnimi vrzeli spodbujajo različna »branja« in so kot take idealen medij za plodno komuniciranje med mladimi in odraslimi. *Živalski slovar* Lile Prap je vzor take slikanice.

Vanessa Matajč: BESEDILA LILE PRAP: SVET SE ODPIRA S KLJUČEM DOMIŠLIJE

V intervjuju ob eni izmed mnogih nagrad, ki jih je prejela za svoje pisateljsko-illustratorsko delo, je Lila Prap leta 2001 označila svoj pogled na svet kot sintezo med »stanjem amebe in absolutnim subjektom« – in res! Situacije, ki jih v vsakdanji resničnosti sprejemamo samoumevno kot amebe, v besedilih Lile Prap postanejo hudo vprašljive; njene zgodbe, ki jih vodi na videz čista, nereflektirana igra, so v resnici premišljene, ostro razbijanje najrazličnejših klišejev sodobnega sveta. Razsvetljenska tradicija otroške in mladinske književnosti je bralca vzgajala za ponižno spoštovanje konvencij, moderna pravljica ga v duhu E. Kästnerja, A. Lindgren in R. Dahla vzgaja za samostojno in svobodno mislečega posameznika. Moderni pravljicar našega časa že odkrito vzgaja otroka za – otroka; uči ga smisla ustvarjalne domišljije. Odkriva mu, da nič ni samoumevno. Kako?

Kratka pripovedna proza in poezija Lile Prap:

Kratke pripovedi in pesmi iz knjige *Zgodbe in nezgodbe* (1993) razbijajo naše vsakdanje klišeje in konvencije tako, da odpirajo najtežje teme našega časa (teoriji postmodernizma bi jih imenovali

s kompliciranimi izrazi, kot so paradoks lažnivca, metafikcija in diskurzivna konstrukcija realnosti) – vendar Lila Prap to počne na skrajno preprost način, na primer: zasnuje zgodbo o čisto vsakdanjem pojavu, jo prekine, pusti obležati kar tako, v stanju nesmisla, in mirno pojasni bralcu: »Kaj pa bi lahko pričakovali?« (od tako običajne zgodbe). Nepotešena napetost pričakovanja postavi običajnost zgodbe in samoumevnost vsakdanjika pod velik vprašaj. Z grenko-komično ironijo v zgodbi o vsakdanjem življenju avtorica razkrije čisti paradoks pridnega otroka, ki se šele ob upokojitvi, kot ded, lahko začne igrati kot normalni otroci. Ali naj bo to naša usoda, se neslišno sprašuje ta *Zgodba o geniju*? Odgovor je »ne«!, zakoliči pa ga vrsta pripovedi in pesmi, ki se prepuščajo svobodni domišljiji igri jezika. Na prvi pogled zgodbe, ki jih vodi zvočni princip šarade, aliteracije in onomatopoiije, oksimoroni ali žanrski (pravljični) klišeji, nastajajo iz čistega estetskega užitka. Vendar tako kot v nonsens poeziji, Milnejevem *Medvedu Puju* ali Carollovi *Alici v čudežni deželi* tudi v pesmih in pripovedih Lile Prap estetska igra ni ločljiva od spoznavanja: Lila Prap kot čarovnik v kotlu premeša centralne in marginalne besedne pomene, sooči fraze, ustaljene besedne igre in konvencionalne metafore z njihovimi dobesednimi pomeni in ko zgodba uresniči obe pomenski plasti, jezikovne konvencije razkrijejo nesmisel svoje nepremišljene, klišejske, samoumevne uporabe v vsakdanji realnosti. Lila Prap po eni strani prikaže, kako nam nepremišljena raba jezikovnih klišejev določa, uniformira in zapira mnogoobraznost resničnosti, po drugi strani pa otroku ponudi protistrup zoper zoženo izkušnjo sveta: osvobajajočo moč, ki mu jo dajeta jezik in domišljija – moč individualnosti, da skozi nove in drugačne jezikovne oznake drugače dojame ali celo preustvari resničnost. Ko si živali izmenjavajo črke v svojih

imenih, jih nova imena v resnici spreminijo v drugo žival: polž postane klop ali polh, volk se spremeni v vola, hrt pa v krta. Jezikovno-domišljjske igre Lile Prap so torej nemalokrat tudi (pravcate semiotične) parabole, največkrat o jezikovni konstrukciji realnosti in spoznavni moči jezika. Avtoričin bralec se skozi komične jezikovno-domišljjske igre sooča z ekološko in spolno problematiko, s problemom laži in resnice, z medijskim uniformiranjem vsakdanje resničnosti, z lažnimi vrednotami, s problemom stereotipov in individualne identitete, z domišljijo prebije fizikalne zakone in zalebdi v zrak. Vendar sklepna pravljica *Lenoba* v zbirki *Resnične pravljice in pripovedke* naposled alegorično posvari pred presvobodno igro s planetom Zemljo: igro omeji z etično odgovornostjo.

Slikanice: literarno-likovna sinteza:

otrokovo spoznavanje resničnosti v pesmicah-ugankah *To je ...* vodijo intermedialni postopki: pesmica duhovito opiše lastnost neznane živali, pojmovni odgovor na uganko pa podpreta ilustracija in zven (rima) besede, s katero otrok zapolni prazno mesto v pesmici. *Male Živali* se razlikujejo od običajnih poučnih slikanic o živalih v tem, da odkrivajo komaj opazni svet drobcenih, pohlevnih, a neznanstvo zanimivih bitij – pajka plesalca, pikapolonice, molja in gliste, kresnice in bolhe – v pesmih-podobah in včasih tudi z jezikovnimi igrami. *Živalske uspavanke* – piščančja, mačja, mišja, kravja, kačja itn. – v rimanih pesmicah predstavljajo žival v njeni značilni situaciji ali skozi značilno frazo, v kateri se žival pojavlja (štetje ovčk), večinoma tudi z onomatopojami: vsaka živalca se predstavi skozi svojo zvočno podobo (razen rib: njihova uspavanka je seveda – nema). *Živalska*

abeceda je sicer poučna slikanica, vendar poučuje s trojnim estetskim učinkom: otrok spoznava črke tako, da jih poveže s sliko živali in oponaša njen izpisani glas: prav zaradi zvočne didaktične podpore je slikanica Lile Prap tako inovativna glede na običajne ilustrirane črkostavnice. Ker so zvoki živali dostikrat sestavljeni iz več glasov, proti koncu poučne slikanice otrok skozi igro zvoka in slike sestavlja črke v daljše besede ... zmeraj daljše – dokler, oho, ne zna brati. Tudi slikanica *Zakaj?* ni navadna poučna slikanica: v tehniki vprašanj in odgovorov (ki se lahko nadaljuje v neskončnost) ob sliki živali domišljjsko ugiba o vzrokih za posebno lastnost živali: »Zakaj kit brizga vodo?« »Teče mu iz nosa, ker je prehlajen.« Seveda knjiga ob tem podaja tudi stvarne informacije o življenju živali – vendar domišljjski odgovori niso manj resnični od znanstvenih, kar je Lila Prap pripovedovala že v pravljici o nastanku pravljic (*Zgodba o nastanku zgodbe*). Najizvirnejša izmed vseh slikanic Lile Prap pa je *Mednarodni živalski slovar*: pri njem so avtorici pomagali številni prevajalci z najrazličnejših koncev sveta, kajti norveška ovčka bleja precej drugače od južnoafriške in kitajske. Slikanica to prikaže z onomatopoetskimi zapisi ob slikah treh enakih živali, na najpreprostejši način predstavlja otroku različnost jezikov sveta, ga z živalskimi »zgledi« spodbuja k njihovemu učenju – in vsečloveškemu razumevanju.

V intervjuju iz leta 2004 je Lila Prap razložila, zakaj so junaki njenih knjig otroci in živali: zato, ker ne razmišljajo kot odrasli. Lila Prap razume srečne konce tradicionalnih pravljic kot vzgojni konformizem. Zato koncev v njenih pravljicah in slikanicah dostikrat sploh ni, so pa igrive situacije, zvoki in slike.